

Nyhet

Grindavíks ordfører: – Vet ikke når gjenoppbyggingen kan starte

Leder

Gränshinder: Ett Sisufosarbeite?

Tema

Invandrare i Sverige i kø for att jobba i Danmark

Tema

En högre växel i gränshinderrådet ska riva gränshindren

26. Januar 2024

Tema: Gränshinder i Norden och EU

Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 1/2024

Finansiert
av Nordisk
ministerråd

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet
OsloMet - storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet
På oppdrag fra Nordisk ministerråd
Nordisk ministerråd er ikke ansvarlig for
innholdet i artiklene

ANSVARLIG REDAKTØR

Björn Lindahl

EMAIL

ainredaksjon@gmail.com

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave,
som kan bestilles gratis fra
www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i
Norden (online)

Innhold

Gränshinder: Ett Sisyfosarbeite?	3
En högre växel i gränshinderrådet ska riva gränshindren.....	4
Invandrare i Sverige i kö för att jobba i Danmark ..	7
Ikke enkelt for nordmenn å vaske svenskenes skittentøy	10
Så arbetar EU med att avskaffa gränshinder	13
Grensehinderrådet har avklart nær 90 grensehinder	15
Grænehindringer fylder i 'Lille Island'	17
Grindavíks ordfører: – Vet ikke når gjenoppbyggingen kan starte	20

Gränshinder: Ett Sisyfosarbete?

I både Norden och inom EU ökar antalet klagomål på att den fria arbetsmarknaden inte är så fri som vi tror. Är det ett varningstecken, eller är det i själva verket bara en konsekvens av att ländernas invånare flyttar mer och att företagen utvidgar sin verksamhet?

LEDER

25.01.2024

AV BJÖRN LINDAHL, CHEFREDAKTÖR

I det här numret har vi koncentrerat oss om gränshinder. Det är lätt att tro att det bara handlar om något som sker när vi passerar en gräns. Men det handlar om allt som gör att arbetsmarknaden inte är fri, att sociala rättigheter inte fungerar eller att företag inte kan konkurrera på lika villkor.

I det nordiska samarbetet definieras gränshinder som *"lagar, offentliga regler eller praxis som hämmar individers mobilitet eller företags möjligheter att verka över gränserna i Norden"*.

Under 2024 är Sverige ordförande i det nordiska ministerrådet. Därför är det också den svenske representanten, Anders Ahnliid, som är ordförande i Gränshinderrådet. Han är generaldirektör för Kommerskollegium, som har långa anor i att arbeta för en friare handel.

- Vi vill förankra behovet av integration mellan de nordiska länderna på politisk nivå, så att det blir mer än vackra ord i högtidstal, säger han.

Vi förklarar hur Gränshinderrådet fungerar och hur framgångsrika de har varit i det som ofta kan jämföras med ett Sisyfosarbete. Så fort ett gränshinder har lösts, dyker ett annat upp.

Vi ser också på hur EU arbetar med gränshinderfrågorna. Det mer än 20 år gamla nätverket Solvit presenterar imponerande tal på att de löst 85 procent av de klagomål de fått in på att EU:s inre marknad med fri rörlighet för medborgarna, inte fungerar som avsett.

Men mycket av verksamheten i Solvit påminner om det som Info Norden arbetar med. För de svårare frågorna har EU-kommissionen därför lanserat initiativet b-solutions, där organisationer som arbetar i de gränsöverskridande regionerna kan få experthjälp för att utreda vad hindren består av och hur de kan lösas.

Svinesundskommittén är en sådan regional organisation som fått sin ansökan godkänd i sin kamp för att harmonisera byg-

gglerna i Norden. Att dessa utformats olika i de nordiska länderna gör att de samlade byggkostnaderna ökar med 30 – 40 miljarder danska kronor i Norden.

Ett annat stort problem är att tredjelandsmedborgare i ett nordiskt land inte kan gränspendlar till ett annat. Problemet är som mest akut i Malmö-Köpenhamns-området, där 6 000 personer i den kategorin går arbetslösa.

För företagen i gränsregionerna kan det vara avgörande att kunna verka även på den andra sidan av gränsen för att få tillräcklig volym. Ett sådant företag är Trysil Vask og Rens, där det går bra att samla in smutstvätt på den svenska sidan av gränsen – men där det är dyrt att frakta den rena tvätten tillbaka igen.

För vanliga medborgare som flyttar till ett annat nordiskt land är det ofta svårt att få ett bankkonto. Här samarbetar olika myndigheter och bankerna för dåligt med varandra. Det är en fråga som ofta diskuteras på Islands hus i Köpenhamn, där de isländska invandrarna har en mötesplats.

Men det finns förstås andra problem än gränshinder i Norden. Vi har också träffat kommunalrådet i Grindavík på Island, som kämpar mot naturkrafterna. Den 14 januari strömmade återigen lava upp från underjorden och välte sakta, men obönhörligt in mot staden. Den mur som byggts upp för att hejda lavaströmmen hjälpte inte.

- Det var en djup besvikelse att se ett lavaströmmen innanför barriären. Vi hade börjat planera för att flytta tillbaka folk, öppna skolan igen till hösten och successivt öppna för företagen. Den känsla av trygghet vi hade när muren byggdes är borta, säger Fannar Jónasson.

En högre växel i gränshinderrådet ska riva gränshindren

För att nå visionen att Norden är världens mest hållbara och integrerade region 2030, krävs en högre växel. Handeln behöver underlättas, liksom fokus på att få bort de gränshinder som finns kvar, säger Anders Ahnlid, ny svensk representant i nordiska Gränshinderrådet.

TEMA

25.01.2024

TEXT: GUNHILD WALLIN, FOTO MARCUS GUSTAFSSON

Under det svenska ordförandeskapet i Nordiska Ministerrådet 2024 är Anders Ahnlid också ordförande i Gränshinderrådet.

- Jag blev väldigt glad när jag fick frågan om att representera Sverige i Gränshinderrådet och får möjlighet att bidra till att göra det enklare för människor och företag att verka i hela Norden. Jag tror jag har en del att erbjuda och jag har ju också mina medarbetare som kan stödja mig i det här arbetet, säger Anders Ahnlid, generaldirektör för Kommerskollegium.

Kommerskollegium är en av Sveriges äldsta myndigheter och bildades på initiativ av drottning Kristina 1651. På väggen i Anders Ahnlids rum hänger den historiska första instruktionen, skriven med sirlig handstil och väcker fantasier om vad 400 års handel betytt för Sverige och vilka allianser som bildats under århundradena.

Handelspolitik har varit den röda tråden

Anders Ahnlid beskriver sin väg till att bli representant i Gränshinderrådet som lång och vindlande. Första jobbet

efter utbildning var på Kommerskollegium. Därefter följde 35 år på Utrikesdepartementet, bland annat som OECD- och EU-ambassadör. Han har också varit ambassadör i Finland under fyra år.

Anders Ahnlid har en lång erfarenhet inom det svenska utrikesdepartementet. Men första jobbet efter utbildning var på Kommerskollegium.

Handelspolitiken har under alla år varit en viktig del av hans arbete och han beskriver ett omfattande nordiskt handelspolitiskt samarbete både innan och efter Sveriges EU-medlemskap. Genom sitt arbete ser han hur gränshinder ställer till det, men också att mycket går att lösa.

På Kommerskollegium finns Solvit som är EU:s motsvarighet till gränshinderrådet och dit enskilda medborgare kan vända sig när det är problem med de fyra friheterna. Ett exempel är Rönnbäcks Fisk i Pajala som ville sälja fisk i Finland, men fick nej på grund av andra livsmedelsbestämmelser. Genom Solvit kunde problemet lösas och fiskhandlaren säljer nu sin fisk också i Finland, vilket var avgörande för att företaget skulle överleva.

En prioriterad fråga under svenska ordföranderådet

Anders Ahnlid uppdrag i Gränshinderrådet är fortfarande ganska nytt. Rådets uppgift är att arbeta för fri rörlighet för individer och företag i Norden och att lyfta de hinder som finns för den fria rörligheten och verka för att lösa dem tillsammans med både politiker och tjänstemän. I samband med utnämningen tryckte samarbetsminister Jessica Roswall på betydelsen av att accelerera arbetet med att riva gränshinder för att nå visionen om Norden som världens mest integrerade och hållbara region 2030.

- Detta är en prioriterad fråga för regeringen, inte minst också under det kommande svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet, säger Jessica Roswall i ett pressmeddelande den 27 september 2023.

Så vad betyder det då att lägga in en högre växel i Gränshinderrådets arbete?

- Vi vill förankra behovet av integration mellan de nordiska länderna på politisk nivå, så att det blir mer än vackra ord i högtidstal. Det är viktigt att det prioriteras politiskt så att vårt arbete med gränshindren kan bli verkstad, det vill säga åstadkomma konkreta resultat, så att problemen blir lösta, säger Anders Ahnlid.

De nordiska länderna är viktiga handelspartners – och viktigast för Sverige

Att främja rörlighet för människor, varor och tjänster har varit och är en viktig del i hans arbete, vilket nu förstärks i arbetet med Gränshinderrådet. 25 procent av Sveriges utrikeshandel sker med de nordiska länderna, särskilt med Norge som tillsammans med Tyskland är Sveriges viktigaste exportland. Alla de nordiska länderna bedriver mycket handel med varandra, men allra viktigast är den för Sverige som har större andel handel med de övriga nordiska länderna än de andra. Tillsammans utgör de nordiska länderna, med sina 27 miljoner invånare, den femte största ekonomin i Europa.

Jordgloben kan symbolisera Anders Ahnlids många internationella uppdrag. Han har vaiti både EU- och OECD-ambassadör och var också ambassadör i Finland i fyra år.

- Det är ju väldigt positivt att alla fem nordiska länder är med i EU:s inre marknad, som ju också omfattar Norge och Island genom EES-avtalet. Däremot är Norge och Island inte med i tullunionen och det skapar utmaningar, till exempel genom de långa köer av långtradare som vi fortfarande kan se vid Svinesundsbron, summerar Ander Ahnlid.

Anders Ahnlid började som generaldirektör på Kommerskollegium 2020 och följde den tillbakagång av integrationen i Norden som skedde under pandemin. Med sitt nordiska perspektiv, tog han initiativ till utredningen "Ökad integration och förbättrad fri rörlighet i Norden". Den tar upp vad som krävs för en starkare nordisk integration och publicerades i mars 2022. Nyligen publicerade också nordiska Gränshinderrådet publikationen "Arbejde på tvaers i Norden", som ger förslag på förenkling av skatteregler med fokus på ökad

rörlighet så att det blir lättare att arbeta på distans även för gränspendlare.

Pandemin utmanade den nordiska integrationen

Bakgrunden var att den naturliga rörligheten inom Norden prövades hårt under pandemin. Plötsligt var inte möjligheten att resa över gränserna fri och många av dem som hade anställning i ett land och plötsligt tvingades sitta hemma och jobba fick stora problem.

- Pandemin visade väldigt tydligt vilka stora kostnader det blir när man går åt olika håll i de här frågorna och hur stora effekterna blev. Hela pandemin var ju väldigt negativ, men om det onda hade något gott med sig så tror jag att det blev tydligare att vi måste samarbeta och lösa problem gemensamt.

Gränshinderrådet har fyra formella möten per år och består av tio representanter för alla de nordiska länderna, de självstyrande områdena, Nordiska Ministerrådet och nordiska rådet. Det har funnits sedan 2014 och arbetar idag efter ett mandat från 2023 med prioriterade teman –skatter, digitalisering, statistik, pensioner och folkbokförings. Enligt detta mandat ska rådet också lösa fem till åtta gränshinder per år inom områdena arbetsmarknad, sociala frågor, utbildning och näringsliv samt verka för harmonisering av de fyra temana.

Anders Ahnlid framför porträtt av de som tidigare varit chefer för Kommerskollegium - en imponerande samling.

- Det är ett effektivt och bra sätt att arbeta på, anser Anders Ahnlid.

Under 2024 kommer ministerrådet att genomföra en strategisk genomlysning av gränshinderarbetet i stort.

- Det är viktigt att vi ser integrationen i ett vidare perspektiv och därför är det angeläget med teman, så att vi inte fastnar på detaljnivån. Målet med rådet är ju att bistå regeringarna och nå statsministrarnas vision om att Norden ska vara världens mest hållbara och bäst integrerade region 2030 och för att komma framåt behöver vi uppbackning från ansvariga ministrar, säger Anders Ahnlid.

Till sin hjälp har Gränshinderrådet de informationstjänster som ofta fångar upp konkreta gränshinder, de samarbetar med ministrarna i respektive länder, nationella myndigheter och parlamentariker. De har också kontakter med den operativa nivån för att smidigare kunna lösa problem genom de som handlägger dem.

- Arbetet har ju pågått länge och vi har kommit en god bit på väg, men det är uppenbart att beskattningsreglerna för enskilda medborgare som bor i ett land och arbetar i ett annat fortfarande är utmanande och onödigt besvärliga. Det finns stora vinster om man kan förenkla för medborgarna som bor i ett land och jobbar i ett annat, säger Anders Ahnlid.

Exemplen på att mycket fortfarande behöver göras är många. Nyligen väckte Sveriges Radio frågan om tredjelandsmedborgares rätt att arbeta i annat nordiskt land. Det var arbetssökande i Malmö, som både efterfrågades av arbetsmarknaden i Köpenhamn och som själva gärna ville pendla till den danska arbetsmarknaden. Eftersom tredjelandsmedborgare bara har uppehållstillstånd för ett land gäller inte den fria rörligheten mellan de nordiska länderna dem. Frågan har tagits upp i gränshinderrådet, men ännu inte fått en lösning..

- Detta är en angelägen fråga. Köpenhamnsområdet, eller Greater Copenhagen, dit Malmö räknas är ett väldigt dynamiskt område och en bra region att samverka i. Då behöver man dra nytta av tillgänglig arbetskraft och då borde även tredjelandsmedborgare ges möjlighet att bidra, säger han.

Nordiskt samarbete kring införande av EU-regler

Anders Ahnlid ser också gärna ett samarbete inom Norden när det kommer nya EU-regler som ska omfattas av alla länderna.

- Där borde vi ställa oss frågan om vi kan införa reglerna så gemensamt som möjligt och att man alltid ställer sig frågan hur de nya reglerna förhåller sig till våra nordiska grannar. Vi måste ju följa reglerna för EU:s inre marknad, men inom ramen för dessa kan en region visa vägen och visa möjligheten att driva integrationen framåt. Här kan Norden bli en spjutspets, säger Anders Ahnlid.

Både pandemin och dagens oroliga omvärld, anser han kan öka den nordiska viljan att komma samman.

- Unikt är också att vi för första gången på många hundra år snart kommer att vara med i samma försvarsunion. Det nordiska försvarssamarbetet har ju utvecklats under senare år, men kan utvecklas ännu mer när vi är med i samma Nato-familj. Och ju starkare ekonomiskt vi blir genom ett integrerat Norden, desto bättre blir vi på att försvara vår frihet, säger Anders Ahnlid.

Invandrare i Sverige i kö för att jobba i Danmark

Medan Köpenhamn har stort rekryteringsbehov har Malmö hög arbetslöshet. Men för många tredjelandsmedborgare bosatta på den svenska sidan är danska arbetstillståndskraven så höga att möjligheten att gränspendla omöjliggörs. Gränshinderrådet prioriterar frågan och ett EU-projekt söker lösningar på problemet.

TEMA

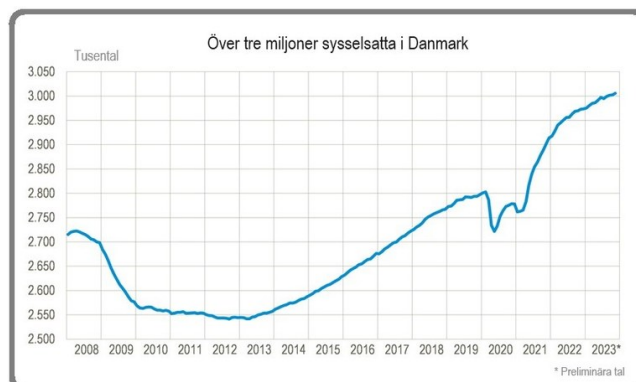
25.01.2024

TEXT: FAYME ALM, FOTO: ANNA PALMEHAG/ NEWS ØRESUND

- Regeringarna måste samarbeta, säger Katrin Stjernfeldt Jammeh, kommunstyrelsens ordförande i Malmö, till Sveriges radio en vecka in på detta nya år. Hon fortsätter:

- Det finns arbetskraft som vill jobba och det finns företag som vill anställa.

Stjernfeldt Jammeh syftar på Danmarks stora brist på arbetskraft – såväl inom privata näringslivet som inom offentlig sektor – samtidigt som Sverige har flera arbetssökande tredjelandsmedborgare. Just i Malmö är en stor del av de arbetssökande icke EU-medborgare med begränsade möjligheter att ta ett jobb i Danmark.

Den danska arbetsmarknaden är urstark. I slutet av 2023 passerade sysselsättningen tre miljoner personer. Källa: Danmarks Statistik.

Det är de danska arbetstillståndsregler som med några undantag sätter käppar i hjulet för denna grupp arbetssökande, bosatta på svenska sidan och kvalificerade för tjänster i Danmark.

I vissa begränsade fall kan icke EU-medborgare bosatta utanför Danmark gränspendla till landet om de uppfyller ett av dessa alternativ:

1. The Pay Limit Scheme som innebär en årslön på minst 487 000 DKK (2024). Alternativt en kompletterande ordning med en årslön minst 393 000 DKK (2024).

2. Positivlisterne med två dynamiska listor över yrken som Danmark upplever sig ha brist på. En lista för högutbildade och en för yrkesutbildade.

Danmarks särskilda pensionsregler en fara

För de tredjelandsmedborgare som meriterar sig för de danska kraven och kan börja arbetspendla över Öresund finns en betydelsefull aspekt som rör pensionen.

Nahed Kassem fick hotelljobb hos det danska bolaget Forenede Hotelservice, med vd Ricco Alvarez, vid en dansk-svensk jobbmässa på Malmömessan 27 oktober 2021, arrangerad av Greater Copenhagen.

-Danmark kräver att icke EU-medborgare måste ha varit bosatta i Danmark de senaste fem åren före ansökan om pensionsuttag. Det beror på att Danmark har undantag för tredjelandsmedborgare enligt EU-förordningen om social trygghet. Motsvarande undantag finns inte i övriga nordiska länder vad vi känner till.

Det säger Sandra Forsén till Arbeidsliv i Norden. Hon är senior rådgivare på Nordiska ministerrådets sekretariat i Köpenhamn med ansvar för Gränshinderrådet.

- Gränshinderrådet kan liknas vid en ombudsman för invånare och företag i Norden och har ingen nationell agenda, säger hon.

Sandra Forsén, senior rådgivare på Nordiska ministerrådets sekretariat i Köpenhamn med ansvar för Gränshinderrådet. Foto: Johan Wessman/News Øresund.

Verktyg för lösningar och för transparens

I Nordiska ministerrådets gränshinderdatabas finns rapporter om hinder för fri rörlighet inom Norden.

- Nordiska ministerrådets informationstjänst Info Norden och de tre gränsregionala informationstjänsterna Gränstjänsten Sverige-Finland-Norge, Grensetjänsten Norge-Sverige och Øresunddirekt rapporterar potentiella hinder till oss på sekretariatet enligt en mall.

- Vi skickar problemställningen vidare till berörda departement och för en dialog med sakkunniga där för att kvalitetssäkra gränshindret. Ryms de inom ramen för vad som formellt anses vara ett gränshinder läggs de in i databasen och Gränshinderrådet kan arbeta med dem, säger Sandra Forsén.

Databasen uppdateras vartannat år. Då skickas alla texter igen till berörda departement med förfrågan om någon förändring skett och om beskrivningen fortfarande är giltig eller om lagändringar ägt rum.

- Vi har inte möjlighet att aktivt jobba med alla hindren och ibland har hinder lösts utan att det funnits på vår prioriteringslista, säger Sandra Forsén.

Hon pekar även på andra syften med databasen, de som handlar om transparens och kommunikation.

- Norden har som vision att vara världen mest integrerade region 2030. För att klara det behöver vi erkänna att det finns utmaningar och då ska det gå att hitta information om vilka problemen är. Databasen fungerar också som informationskälla för dem som funderar på att gränspendla.

I gränshinderdatabasen har även problemen för tredjelandsmedborgare att gränspendla hamnat och Sandra Forsén berättar att det finns med bland de 30 hinder som Gränshinderrådet prioriterat att arbeta med.

EU-projekt för ökad rörlighet för tredjelandsmedborgare

På tjänstemannanivå har Gränshinderrådet deltagit i möten och work shops i det projekt som OECD med start i september förra året genomför i samarbete med Europeiska kommissionens Directorate General for Structural Reform Support (GD REFORM).

- Det är ett välkommet projekt som ska titta på problematiken och komma med rekommendationer för hur tredjelandsmedborgare ska kunna ta del av den gemensamma arbetsmarknaden i Öresundsregionen, säger Sandra Forsén.

Initiativet till det 18 månader långa projektet kommer från svenska Region Skåne och danska Region Hovedstaden. Projektet ska bland annat titta på hur andra europeiska gränsregioner och även utomeuropeiska regioner löst gränsöverskridande rörlighet för utländska arbetstagare.

Syftet är att ge rekommendationer till de danska och svenska regeringarna.

- Vi på Gränshinderrådet avvaktar processen och deltar med vår expertis. Resulterar projektet med smarta lösningar kan vi använda dem, säger Sandra Forsén.

Enligt nämnda radioinslag har danska regeringen inga planer på att ändra reglerna för arbetstillstånd för icke EU-medborgare.

Ikke enkelt for nordmenn å vaske svenskenes skittentøy

Å være næringsdrivende over landegrensene i Norden er ikke nødvendigvis bare enkelt. Det kan koste tid og penger, noe eierne av Trysil Vask og Rens fikk erfare da de våget seg over grensen til Sverige.

TEMA

25.01.2024

TEKST: LINE SCHEISTRØEN, FOTO: TEPAS AS

For godt og vel 20 år siden ble Trysil Vask og Rens etablert. Industrivaskeriet er et av flere datterselskaper i Tepas AS, et konsern som eies av Hedmark fylkeskommune og Trysil og Engerdal kommuner.

Med sine 30 ansatte fordelt på 20 årsverk tilbyr vaskeriet vask og rens av tekstiler til privatkunder og bedrifter i Trysil, men også i omkringliggende strøk.

For de som ikke vet: Trysil ligger bare fire mil fra svenskegrensen og fra grensen er det bare tre mil til Sälen. Totalt altså syv mil og ikke alt for lang reisevei med bil.

Den kompliserte grensen

På lik linje med Trysil er Sälen kjent som et vintersportssted og for kanskje litt mer spesielt interesserte: Det er også her Vasaloppet starter.

Og imens nordmenn, spesielt de som bor i Trysil, liker å snakke om at Trysil er Norges største skianlegg med alt det det medfører av aktiviteter, så liker de ikke så godt å snakke om at Sälen er større, - ja, så er det faktisk et betraktelig større skisted enn Trysil.

Vi legger akkurat denne konkurransen til side, for poenget i denne saken er at for deler av næringslivet i Trysil er Sälen et interessant marked. Også for nevnte Trysil Vask og Rens.

-Vi fikk henvendelser fra aktuelle kunder i Sverige og ville gjerne tilby dem våre tjenester, forteller Kjetil Svingen, administrerende direktør i Tepas AS.

En skulle kanskje tro at dette burde være enkel skuring, men den gang ei. For de svenske tekstilene, skitne eller rene, må jo fraktes mellom Trysil og Sälen.

- Og mellom oss ligger det «dessverre» en landegrense, noe som gjør det hele mer komplisert, forteller Svingen.

Startet bolag i nabolandet

Å ta tekstiler inn og ut av Sverige, rene eller skitne, innebærer nemlig at det må betales en tollavgift per tekstil. I tillegg medfører det en hel del papirarbeid.

For å få dette til, har den norske aktøren søkt råd og hjelp underveis. De har blant annet hatt kontakt med Grensekomi-

teen Innlandet- Dalarna, også deltatt på seminar om hvordan det er for nordmenn å skulle drive næring i Sverige.

Svingen understreker at de blant annet hele tiden har hatt et godt samarbeid med tolltjenesten i både Norge og Sverige.

- Jeg opplever at de er løsningsorienterte innenfor det lovverket som finnes.

De fikk det til og selv om det kostet i tid og penger, var det likevel butikk for Trysil Vask og Rens.

Stemningen er god på Trysil Rask og Rens, men det koster både mer tid og penger for en norsk aktør å vaske tekstiler for svenske kunder enn for norske. Foto Trysil Vask og Rens.

Slik gikk det i noen år. Til det kom nye regler og høyere tollsatser i 2018. Trysil Vask og Rens som nå var etablert med kunder i Sälen måtte igjen finne ut av hvordan de skulle kunne drive lønnsomt innenfor regelverket.

- Løsningen ble at vi startet opp et eget bolag i Sverige: Fjälltvätt AB, forteller Svingen.

Det er Trysil Vask og Rens som eier det svenske selskapet, som vel og merke er et salgsselskap og ikke et vaskeri.

De svenske kundene forholder seg nå til Fjälltvätt. Og Trysil Vask og Rens har kun én kunde i Sverige, Fjälltvätt, istedenfor alle kundene de hadde før.

Det gjør jobben med papirer og toll mer effektivt, selv om tollkostnaden er den samme.

- Jeg tror at vi med dagens lovverk har den beste mulige løsningen. Den fungerer i hvert fall for oss, sier Svingen.

Ikke like konkurransevilkår

Tekstilene? De krysser fortsatt grensen, skitne eller rene, og vaskes fortsatt på vaskeriet i Trysil.

Opp igjennom årene har Svingen og kollegaer brukt mye tid og ressurser på å finne ut av hvordan de skal drive næringsvirksomhet i Sverige.

Har dere av og til tenkt at det kanskje er like greit å gi opp virksomheten i nabolandet?

- Mange ganger! Men vi gir oss ikke så lett, her i Trysil. Jeg skulle imidlertid gjerne ønsket meg enklere og mer effektive regelverk og færre tollbarrierer, men da må nok saken opp på et høyere nivå politisk, sier Svingen.

Trysil Vask og Rens er så vidt Svingen kjenner til det eneste norske industrivaskeriet med virksomhet i Sverige.

Og selv om det koster, er det fortsatt butikk å drive i Sverige.

- Men det er klart, sammenlignet med svenske konkurrenter i det samme markedet, stiller vi med et handikap, avslutter Svingen.

Så arbetar EU med att avskaffa gränshinder

Även inom EU arbetas det på olika sätt för att få bort gränshinder. Det mest kända är Solvit, som är ett problemlösande nätverk som finns i varje EU/EES-land. Dit kan medborgare och företag vända sig om de anser att ett land bryter med EU:s bestämmelser och lagar. Tjänsten är gratis.

TEMA

24.01.2024

TEXT: BJÖRN LINDAHL

Kontoren är bemannade med nationella tjänstemän. I Sverige ligger det på Kommerskollegium. Solvit har som mål att lösa problemen inom 16 veckor. Det är alltid två Solvitkontor som arbetar med frågan samtidigt, ett i vardera landet som berörs.

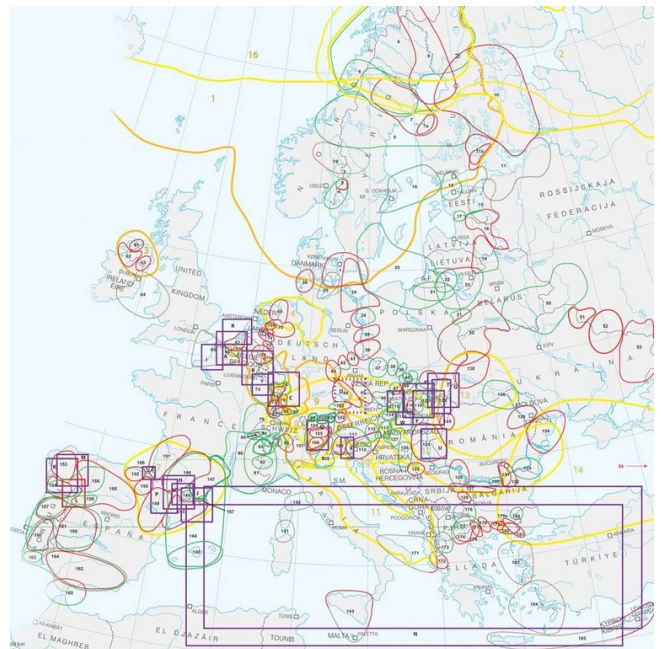
Solvit uttalas likadant som engelskan "solve it", det vill säga *lös det där!* Det firade sitt 20 års-jubileum 2022. Det konstaterades då att under den tiden så löstes 85 procent av de 28 600 fall som behandlats.

Det handlar mest om problem som berör personer. Av de 2271 ärenden som föll innanför Solvits ansvarsområde, var det bara 153 som handlade om företag. En del av det Solvit gör hanteras i det nordiska samarbetet av Info Norden.

Men EU-kommissionen har också lanserat ett initiativ som kallas b-solutions, för att ta itu med mer komplicerade juridiska och administrativa gränshinder. Satsningen innebär att organisationer som verkar i gränsöverskridande regioner kan få en experthjälp i tre månader för att skriva en rapport om problemet och föreslå lösningar.

En övergripande organisation för regionala frågor är AEBR, Association of European Border Regions. Den grundades 1970 och har ett hundratal medlemmar i mer än trettio europeiska länderna. Medlemmarna är olika regionala organisationer, som försöker underlätta för de som bor i gränsregioner.

När AEBR visar dessa regioner på en karta ser det ut som ett hoptrasslat garnnystan:

Norden är den geografiskt största regionen i Europa, markerad med en orange linje. Tyskland är det land i Europa som har flest gränser med andra europeiska länder, nio stycken. Källa: AEBR. Inom EU sker det mest intensiva pendlandet i gränsregioner i Slovakien, Belgien och Estland.

Inom EU bor det 1,3 miljoner människor i ett EU land som arbetar i ett annat. EU har 448 miljoner invånare.

Det kan jämföras med Norden, med 27 miljoner invånare. Där visar den tillgängliga statistiken att 49 000 personer gränspendlar till ett annat land.

I förhållande till andelen av befolkningen som är i arbetsför ålder, motsvarar gränspendlandet 1,0 procent i EU, medan talet bara är hälften så stort inom Norden, 0,5 procent.

Det behöver inte vara någon motsättning mellan att försöka lösa gränshinderproblem genom EU eller genom det

nordiska samarbetet. Svinesundskommittén, som är en av Nordens tolv samarbetskommittéer för gränsregionalt samarbete, har använt bägge kanalerna.

Harmoniseringen av byggreglerna är en av de frågor Svinesundskommittén jobbar med. Det finns även med i den nordiska gränshinderdatabasen, och är det som bostadsministrarna prioriteras högst. På det nordiska ministermötet 2018, slog byggnads- och bostadsministrarna fast att de vill främja en stark och integrerad byggmarknad i Norden genom att arbeta för att ta bort hinder som begränsar möjligheterna för företag att bygga i andra nordiska länder.

Samarbetar med AEBR

- Svinesundskommittén har under flera år också samarbetat med AEBR, som administrerar b-solutions. Vi har goda erfarenheter där vi bland annat fått tillgång till experthjälp, vilket det nordiska gränshinderrådet inte har medel till, säger Annika Daisley, som är projektledare för gränshinder/gränsmöjligheter.

- Under 2021 genomförde AEBR den fördjupade studien *Perceived border obstacles linked to wood constructions*, där en del av arbetet fokuserade på harmonisering av de nordiska ländernas byggregler.

Utredaren Kjell Nilsson lämnade ett förslag till handlingsplan som presenterades på ett seminarium i Oslo den 23 mars 2023, arrangerat av AEBR, Svinesundskommittén och Nordiska ministerrådet.

Kjell Nilsson har tidigare varit direktör för Nordregio, är adjungerad professor vid Köpenhamns universitet och nu seniorrådgivare på Nilsson Landscape.

I en artikel beskriver han problemet:

- Vid en första anblick borde problemet vara överkomligt. De nordiska länderna har samma typ av plansystem, någorlunda likartade utmaningar med klimatet och lika höga ambitioner vad gäller miljökrav, energisparande och tillgänglighet.

Men djävulen sitter i detaljerna, påpekar han:

- Enligt reglerna om tillgänglighet ska det finnas plats för en rullstol framför toalettstolen i Sverige, men i Norge ska det finnas plats vid sidan om. Också när det rör sig om tillgänglighet kräver finska regler att badrummen måste klara en vändradie på en och en halv meter, vilket innebär att danska och svenska badrum ofta är för små.

- Danska sovrum är för små i förhållande till de finska kraven och svenska trappor är för smala för de isländska kraven på brandsäkerhet. Enligt danska regler ska lägenhetsdörrarna öppnas inåt så de inte blockerar flyktvägarna när de öppnas medan man i Sverige kräver att dörrarna öppnas utåt för att underlätta utrymning av lägenheterna.

Exemplen han nämner är bara en bråkdel av alla de skillnader som finns när nordiska myndigheter ställer krav, inte minst i förbindelse med den gröna omställningen. Kjell Nilsson anser att det måste finnas ett mycket tydligt krav från bostadsministrarna för att inte ämbetsfolken ska hamna i en återvändsgränd.

Han rekommenderar att det inrättas fem nordiska arbetsgrupper (task forces) som jobbar parallellt med att först kartlägga och sedan harmonisera byggreglerna.

Bättre förutsättningar

Det är framför allt två faktorer som gör att förutsättningarna idag är bättre än på länge. Den ena är tendensen att byggreglerna numera görs mindre detaljerade. Man för över mer ansvar på byggindustrin, och öppnar därmed för mer innovativa sätt att lösa kraven. De nya svenska reglerna om ventilation ryms till exempel på en sida, jämfört med de förra som behövde nio sidor.

Den andra handlar om digitaliseringen av byggprocessen.

Bägge tendenserna gör det lättare att harmonisera reglerna inom lika många områden under två års tid.

Vinsterna av gemensamma regler har uppskattats till två procent av byggkostnaderna i Norden, eller 30 - 40 miljarder danska kronor.

- Seminariet väckte intresse i Bryssel och vårt arbete har uppmärksamrats av EU-kommissionens DG REGIO, säger Annika Daisley, som också fått flera nordiska medier att intressera sig för rapporten.

Grensehinderrådet har avklart nær 90 grensehinder

Siden 2014 har Grensehinderrådet bidratt til å avklare nærmere 90 grensehinder mellom de nordiske landene. Men rådets medlemmer blir ikke arbeidsledige, for fortsatt er det nok av grensehinder å ta tak i.

TEMA

24.01.2024

TEKST: LINE SCHEISTRØEN

- Grensehinderrådet er den ubehagelige kollegaen som prikker ministrene våre på skuldrene og stiller krav. Vi er nordboernes og bedriftenes ombud, og det hviler et stort ansvar på oss, skriver norske Vibeke Hammer Madsen i 2022-årsrapporten fra det nordiske Grensehinderrådet.

Madsen er tidligere leder i arbeidsgiverforeningen Virke. Hun var leder for Grensehinderrådet i 2022, et råd hun også har vært norsk representant i, i flere år.

Tallenes tale

Grensehinderrådet ble etablert i 2014 av de nordiske regjeringene.

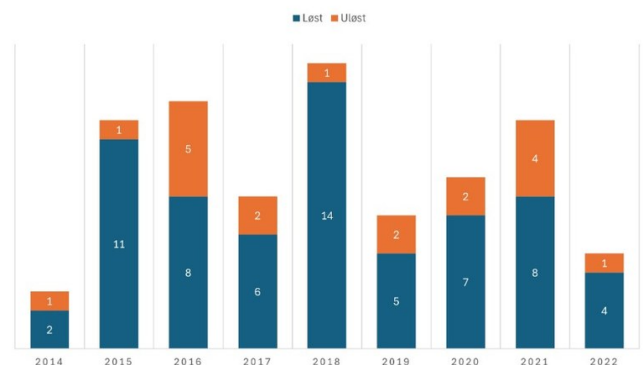
Oppdraget var klart og tydelig fra dag én: å prioritere hindre som begrenser den frie bevegelsen for individer og bedrifter i Norden, og så drive sakene til de er avklart av berørte departementer.

Målet er at Grensehinderrådet skal bidra til å fjerne 5 til 8 grensehinder hvert år. Og ser vi på tallene som presenteres i årsrapportene fra 2014 og til og med 2022 (2023 er ikke ferdigstilt) så har rådet ganske god måloppnåelse. Kun i rådets første år, i 2014, er tallet betraktelig lavere enn målet.

I «toppåret» 2018 ble så mange som 14 grensehinder løst.

Teller vi opp, er det snakk om at Grensehinderrådet siden 2014 har bidratt til å avklare nærmere 90 grensehinder (inkludert foreløpige tall fra 2023).

AVKLARTE GRENSEHINDER 2014 - 2022

Avklarte grensehinder 2014 - 2022. Kilde: Grensehinderrådet.

Men det er verdt å merke seg at det i årsrapportene ligger langt flere saker enn de 90 som er løst. I hver årsrapport fortelles det at flere titalls grensehinder er registrert. Noen av hindrene jobbes det med å få avklart, mens andre saker ikke er prioritert av rådets medlemmer.

Løst og uløst

Hvilke hinder er det så snakk om? Grensehinderrådet kategoriserer dem i grupper med merkelappene: arbeidsmarked, utdanning, sosial- og helse, skatt og finans, og næringsliv. Men her glir saker og problematikker over i hverandre. Du finner for eksempel saker i «næringsliv-kategorien» som også har betydning på arbeidsmarkedet.

Et par eksempler på hinder som er løst som har betydning for arbeidstakere:

- Arbeidspendlere som skader seg på jobben har rett til rehabilitering der de bor.
- Krav til å dekkes av ulike lands arbeidsledighetsforsikring uten avbrudd for ikke å risikere lavere dagpenger.

Og her er et par eksempler på hinder som fortsatt er uløste:

- Arbeidspraksis i et annet nordisk, - ikke mulig fordi det ikke er godkjent av landet der utdanningen tas.
- Problemer med bankkontoer for grensependlere og bedrifter i Norden - rapportert om tilfeller der nordboere og bedrifter opplever omfattende problemer når de forsøker å åpne bankkontoer i et annet nordisk land.

Godt nok?

At arbeid med grensehinder kan ta tid og at det nødvendigvis ikke er så enkelt som kanskje de fleste tror, har også vært til frustrasjon for Grensehinderrådets medlemmer. Etter åtte år med grensehinderarbeidet, blant annet som leder for Grensehinderrådet i 2015, tillot danske Ole Stavad seg å bemerke følgende i årsrapporten:

- Der er meget at glæde sig over. Alligevel undrer det mig, hvor langsommelig og besværligt det er at ændre uhen-sigtsmæssige regler. Selv om mange møder opgaven med velvilje, er der endnu flere, som forsøger at finde begrundelser for, at de eksisterende regler er "gode nok". Det er holdninger, der findes i de forskellige "systemer" som kun kan ændres gennem et langt større politisk engagement hos ministre og parlamentarikere.

Korona-årene

Koronapandemien viste at kriser kan være en utfordring for den frie bevegelse i Norden. De som bor og jobber i grensetraktene og som i flere tiår hadde beveget seg fritt over grensen, fikk en ny hverdag «over natta»: De måtte bli hjemme, - for en del arbeidstakere innebar det hjemmekontor.

2020 og 2021 ble ekstra utfordrende også for Grensehinderrådet.

I løpet av kort tid fikk rådet flere titall koronarelaterte problemer å ta tak i. Noen ble løst relativt raskt, mens andre tok mer tid og ressurser. Blant temaer det ble oppmerksomhet om var hjemmekontor i kombinasjonen med trygdeytelser og skatt.

Bertel Haarder, Grensehinderrådets leder i 2020, karakteriserte 2020 som ett "annus horribilis med håb".

Som følge av erfaringene fra korona-pandemien, fikk Grensehinderrådet fra 2022 et tydeligere mandat til å kunne handle raskere og mer resolutt i krisetider hvis den frie bevegelsen kommer under press.

Førstelinjetjenesten

Arbeidet med å løse grensehindre starter normalt med at mulige grensehindre blir identifisert av informasjonstjenesten Info Norden eller de tverr-regionale informasjonstjenestene Øresunddirekt, Grensetjänsten Norge-Sverige og Gränstjänsten Sverige-Finland-Norge. Innbyggere og bedrifter

søker seg daglig til disse tjenestene, på internettsider, sosiale medier eller de henvender seg på e-post og telefon.

Under koronapandemien var behovet ekstra stort for informasjon. I 2022 var man tilbake til «normalen» noe som ifølge statistikken forteller at informasjonstjenestene til sammen får flere enn 35 000 henvendelser på e-post og telefon.

- Mengden av forespørsler har steget enormt og vi ser at spørsmålene vi får blir mer komplekse, sa Anna Sophie Liebst, prosjektleder for Info Nordens kontor i Stockholm til Arbeidsliv i Norden i forbindelse med at tjenesten fylte 25 år.

Samlingsplass for grensehinder

Ideen er at grensehinder som det ikke er en umiddelbar løsning på, skal registreres i grensehinderdatabasen.

Databasen er en slags samlingsplass for grensehinder som er mellom de nordiske landene. Ideen er at her skal det være mulig å følge saksgangen for hvordan det jobbes med å løse grensehinderet.

I dag er det 106 grensehinder i databasen. At de fortsatt ligger der betyr ikke at noen av dem kan være løst. Her er hinder som er løst, uløst og avskrevet.

2023 og fremover

Når historien nå skal skrives for 2023, er Grensehinderrådets pågående arbeid for å forenkle skattereglene på arbeidsmarkedet en av sakene som blir nevnt. Rapporten «Arbeid på tvers av Norden» viser at skatt kan være et problem for de som krysser grensen for å dra på jobb. Rapporten kommer også med forslag til løsninger.

Blant sakene som også fikk oppmerksomhet i året som gikk var den svenske regjeringens lovforslag om økte ID-kontroll ved grensene. Grensehinderrådet stilte seg kritisk til forslaget. Rådet mente det ville få store konsekvenser for de mange tusener av grensependlere og næringsliv.

Den endelige årsrapporten fra Grensehinderrådets arbeid for 2023 foreligger ikke før i april, i forbindelse med Nordisk Råds session 8. og 9. april. Men Arbeidsliv i Norden får opplyst hos sekretariatet for Grensehinderrådet at det i 2023 er avklart seks grensehindre og et temaområde. Det er for tidlig å kategorisere dem som «løst» eller «avskrevet/uløst».

Grænsehindringer fylder i 'Lille Island'

Der bliver talt en del om grænsehindringer i Jónshús – et samlingsted i København for islændinge i København. At få en bankkonto og børnebidrag er to emner, der fylder.

TEMA

24.01.2024

TEKST: MARIE PREISLER

Det tager ofte lang tid med at få en bankkonto i Danmark for den relativt høje andel af Islands befolkning, som rejser til Danmark for at arbejde eller studere. Frustrationen over at besværet med at få en dansk bank fylder i hverdagen for nytilkomne islændinge.

Det vurderer Halla Benediktsdóttir, formand for Jónshús – et kulturhus i København finansieret af det islandske parlament, Altinget. Hun er selv islænding i Danmark på 14. år og har via sit job tæt kontakt til mange islændinge. Jónshús

har ca. 1000 brugere om måneden, fortrinsvis islændinge, og kaldes i daglig tale for 'Lille Island'.

Islands hus - eller Jónshús - er et samlingssted for islændinge i København. Det styres af Halla Benediktsdóttir. Foto: Jónshús.

- Alle de islændinge jeg møder taler om, at det kan tage mange uger at få en dansk bankforbindelse. Når man rejser til Danmark for et job, har man typisk brug for med det samme at kunne give sin arbejdsgiver en konto, lønnen kan udbetales til.

Løn og SU kræver bankkonto

Halla Benediktsdóttirs egen svigerdatter måtte eksempelvis vente i ugevis på en bankkonto, da hun kom til Danmark i slutningen af 2023:

- Min svigerdatter havde job og bopæl hos os her i Danmark. Alligevel gik der ugevis. Og islændinge der kommer hertil og først skal finde et sted at bo, må vente endnu længere.

Bankkonto kræver nemlig dansk sygesikringskort, som igen kræver bopælsadresse. Det rammer eksempelvis en del studerende, som skal have udbetalt SU, oplever Halla Benediktsdóttir.

Siv Fridelífsdóttir er Islands representant i Grænsehindringsrådet. Til højre for hende Sandra Forsén og Max Andersson som er Ålands representant. Foto: Lisa Wikstrand/norden.org

At bøvle med at få en bankkonto fylder for islændinge, der kommer til Danmark for at arbejde eller studere, kan Sandra Forsén og Petri Suopanki nikke til. De er begge seniorrådgivere i den sektion i Nordisk Ministerråd, der koordinerer

Grænsehindringsrådets arbejde med at reducere de grænsehindre mellem de nordiske lande, som hindrer fri bevægelighed mellem landene i forbindelse med blandt andet arbejde og uddannelse.

- Besvær ved at få en bankkonto er absolut et problem for islændinge i Danmark – og for alle øvrige nordboer, der jobpendler eller flytter mellem de nordiske lande. Det er vores indtryk, at problemet er blevet værre de senere år, fordi bankerne skal overholde skærpede EU-regler, siger Sandra Forsén.

De nordiske banker arbejder med hele Norden som hjemmemarked, som finsk-svenske Nordea. Men det er ikke nemt at få en bankkonto, hvis man kommer fra et andet nordisk land. Foto: Yadid Levy / Norden.org

For at forebygge hvidvaskning og terror er bankernes procedurer til at godkende nye kunder blevet mere tidskrævende. Samtidig pålægger andre EU-regler bankerne at sikre, at nye kunder får en bankkonto inden ti dage. Det kniber det for bankerne at leve op til, forklarer Sandra Forsén.

- Problemerne med at få en bankkonto er derfor på listen over grænsehindre i Norden, som Grænsehindringsrådet i særlig grad har fokus på for at sikre fri jobpendling over grænserne, siger hun.

Sager om børnebidrag

Børnebidrag er et andet emne, der fylder i Sandra Forsén og Petri Suopankis arbejde med at reducere grænsehindre, og det er også et emne, der kommer op, når de islandske brugere af Jónshús mødes. En del islændinge har svært ved at overskue, hvilke rettigheder de har, vurderer Halla Benediktsdóttir.

- Jeg møder mange, der har børn med til Danmark, som ikke kender og forstår forskellene mellem det islandske og det danske system i forhold til børnebidrag, hvis forældre er skilt, og far fx bor i Island og mor i Danmark med børnene, siger Halla Benediktsdóttir.

Forældretræf med babysang er en af aktiviteterne i huset. Foto Jónshús.

Den tvivl forstår Petri Suopanki godt. Han oplyser, at problematikker om overførsel af børnebidrag mellem Island og Danmark har været til behandling i det nordiske samarbejde flere gange. I én sag tilbageholdt den danske Gældsstyrelsen differencen mellem det islandske og det danske børnebidrag.

- Den sag blev løst 2020, men udfordringen er tilsyneladende opstået igen. En anden sag vedrører Gældsstyrelsens sagsbehandling. Folketingets Ombudsmand har kritiseret den manglende fremdrift af inddrivelsen af danske bidragskrav i udlandet, og Grænsehindringsrådet er blevet informeret om at mange af disse sagerne vedrører Island. siger Petri Suopanki.

Forskerboliger og mindeudstilling

Blandt brugerne af Jónshús Hus fylder det også, at der forskel på pensionsregler i Island og Danmark, og de danske regler for at få udbetalt boligsikring. Det er Halla Benediktsdóttirs oplevelse, at høje boligpriser i Island for mange islændinge er en medvirkende årsag til at tage til Danmark for at arbejde. At få en bolig i Københavnsområdet der er til at betale er dog heller ikke let. I det islandske kulturhus kan islandske forskere derfor i fire uger ad gangen råde over eget lejlighed. Der er indrettet to forskerboliger i huset.

Bygningen rummer også en mindeudstilling for Jón Sigurðsson – en islandsk nationalhelt. Han var leder af den islandske selvstændighedsbevægelse i 1800-tallet og rejste til København for at studere på universitetet, og han og hans hustru boede i 27 år i den bygning, hvor Jónshús ligger. Deraf navnet.

I en udstilling i Jónshús gives der et indblik i det daglige liv i hjemmet hos ægteparret Ingibjörg Einarsdóttir og Jón Sigurðsson. Deres lejlighed i Øster Voldgade 12 er blevet rekonstrueret. Jón var islændingenes leder i kampen for Islands selvstændighed i en personalunion med den danske konge. Foto: Jónshús.

Jónshús er åbent for alle men besøges fortrinsvis af islændinge og er ramme om diverse foreningsaktiviteter for Islændinge, som bor i Københavnsområdet. To foreninger har kontorer i huset og mange andre foreninger anvender også husets lokaler til møder og forskellige aktiviteter. Jónshús rummer også den islandske forenings bibliotek.

Bilde av ordføreren i Grindavík + flyfoto av lavastrømmen som truer byen

Grindavíks ordfører: – Vet ikke når gjenoppbyggingen kan starte

Grindavík har stått mer eller mindre tom siden 10. november. De 4000 innbyggerne i det islandske fiskeværet på sørkysten av halvøya Reykjanes måtte flytte ut da en lavastrøm oppsto delvis under landsbyen og skapte sterke jordskjelv og forskyvninger i bakken.

NYHET

22.01.2024

TEKST: HALLGRÍMUR INDRÍÐASON, FOTO: MARCO DI MARCO, APTOPIX

I november trodde man at et utbrudd sto rett rundt hjørnet. Store sprekker oppsto mange steder i småbyen både på veier og bakken ellers. Hus fikk også sprekker både utenpå og inni, og rundt 20 boliger ble ødelagt.

Etter noen uker roet det hele seg ned, folk fikk lov til å sove hjemme men fikk beskjed om å være klare til å evakuere på svært kort varsel. Et utbrudd kom først den 18. desember og varte i bare to dager.

På lørdag den 13. januar i år var det rundt 200 mennesker i Grindavík da sivilforsvaret annonserte at stedet måtte evakueres om to dager på grunn av forskyvninger og nye sprekker som hadde oppstått.

Umiddelbar evakuering

Men klokken 0300 neste morgen hadde den seismiske aktiviteten økt og det var tydelig at et utbrudd kunne komme når som helst. Småbyen ble evakuert umiddelbart. Utbrud-

det startet klokken 0800, og lavastrømmer nådde utkanten av Grindavík.

Et av de nedbrente husene i Grindavík. Foto: Phil Noble/Reuters.

Tre hus brant ned. Barrierer som hadde blitt bygd før utbruddet førte lavaen bort fra Grindavík og hindret mer skade. Men en sprekk åpnet seg mellom barrierene og småbyen, og det var lava herfra som nådde frem. Lavastrømmen varte i tre dager.

I tillegg til sprekker inne i selve Grindavík ble strømmenettet og rørledninger skadet. Det siste utbruddet nådde hovedvannledningen og kuttet alt varmtvannet til stedet. Kraftelskapet greide å reparere alt før enda mer skade ble gjort.

Det siste utbruddet var et stort sjokk

Ordføreren i Grindavík Fannar Jónasson sier at utbruddet på søndag den 14. januar var et stort sjokk og et stort tilbakeskritt for planene om gjenoppbygging.

- Det var dypt skuffende å se et utbrudd innenfor barrierene. Vi hadde begynt å legge planer for å flytte folk tilbake, åpne skolen igjen til høsten og gradvis åpne for bedriftene. Trygghetsfølelsen vi hadde da barrierene ble bygd er foreløpig borte.

Småbyen er bygd rundt fiske, siden det er rike forekomster sør for Island. Havnen er en av Islands tre travleste, etter Reykjavík og på linje med Vestmannaeyjar. 40 prosent av all torsk som fiskes nær Island losses i Grindavík havn. To av Islands seks største fiskeribedrifter ligger i Grindavík. Jónasson forklarer at småbyen ligger svært lagelig til for fiskerieringen.

Grindavík er en viktig fiskehavn. Her et bilde fra lykkeligere dager, før vulkanutbruddet. Foto: Einar Páll Svavarsson at Hit Iceland/Wikipedia.

- Vi er nære den internasjonale flyplassen, og dermed et godt sted for fiskeriprodukter som skal eksporteres. Så det er mye her som ligger godt til rette for oss.

Ifølge Jónasson har fiskeribedriftene mye utstyr i Grindavík, og det er derfor ikke enkelt for dem å flytte til et annet sted.

- Fiskeribedriftene er fast bestemt på å fortsette aktiviteten der, men så lenge vi har utbrudd og annen kontinuerlig seismisk aktivitet er det veldig vanskelig å legge solide planer. Ting må roe seg, siden forsvarsmurene ikke er sikre nok til at vi kan planlegge gjenoppbyggingen.

Kommunen drives fra Reykjavík

Ingen barn har gått på skole i Grindavík siden aktiviteten startet, og det er nå bestemt at skolen ikke kommer til å åpne igjen før neste høst. Jónasson forteller at andre kommuner har tatt imot barna fra Grindavík med åpne armer.

- Det har gått veldig bra for skolene. 95 prosent av barna fikk plass på andre skoler i landet innen tre uker, noe som var utrolig raskt.

Det er selvfølgelig rart å drive en kommune der ingen bor. Alle som jobber for Grindavík kommune jobber nå fra rådhuset i Reykjavík.

Rådhuset i Reykjavík har tatt imot kommuneadministrasjonen fra Grindavík med åpne armer. Foto: Björn Lindahl

- Det hjelper at vi allerede tilbyr mange av våre tjenester på nettet. Men vi har måttet finne løsninger for andre tjenester som sosialarbeid, kultur, sport og så videre.

- Vi har et sted i byen der vi kan intervju folk som trenger støtte, og Røde Kors hjelper oss med dette. Vi har også korøvelser der, gudstjenester og sosiale aktiviteter for unge og de eldre. Og så bruker vi Teams for møteaktivitet.

Turistbestillingene gikk ned, så opp igjen

Når naturen gjør seg gjeldene på Island, påvirkes turismen – noen ganger positivt og andre ganger negativt. Denne gangen skjedde begge deler, ifølge Jóhannes Þór Skúlason, administrerende direktør for SAF, bransje og arbeidsgiverorganisasjonen for den islandske turistnæringen.

Da den seismiske aktiviteten startet i november, falt bestillingene dramatisk – mest fordi internasjonale media spekulerte rundt hva som kunne komme til å skje. Likevel var det få som avbestilte.

- Det var færre bestillinger i november og desember enn i et normalår, sier Skúlason.

Da utbruddet kom rett før jul ble det enklere å gi korrekt informasjon til media, og det ble mindre usikkerhet.

- Etter det har bestilingene tatt seg opp igjen og folk er ikke så bekymret for utbrudd som tidligere. Vi ser fortsatt effekten av det, men det er mindre enn vi fryktet.

Skúlason sier at han ikke forventer at de siste hendelsene kommer til å påvirke turismen nevneverdig.

Den blå lagunen

Det er mest usikkerhet rundt den blå lagunen, en av de mest berømte turistattraksjonene på Island som ligger nært Grindavík.

Den blå lagunen ligger midt imellom Grindavík og flyplassen Keflavík. Den ble stengt 9. november etter at utbruddet startet, men gjenåpnet 8. januar. Foto Blue Lagoon Iceland.

- Den blå lagunen er en av de sterkeste merkevarene for turistindustrien på Island. Når den er stengt har det en massiv effekt på turismen. Det er som å stenge Eiffeltårnet. Den blå lagunen er en 'bucket list'-attraksjon – folk som reiser til Island vil dra dit.

Skúlason understreker også at den blå lagunen sysselsetter 800 mennesker, skaper seks milliarder islandske kroner (€40m) i skatteinntekter til staten og er aksjonær i andre laguner og hoteller.

– Turisme er en kjede, og den blå lagunen er en veldig viktig lenke i den kjeden.

Skúlason sier at man nå må diskutere fremtiden, siden geologene tror at utbruddene i området kommer til å vare i noen år. Et utbrudd i området der den blå lagunen ligger regnes som usannsynlig, og et eventuelt utbrudd fra denne aktive sprekken kan oppdages fire til syv timer i forveien.

- Skulle det skje, har vi to valg. Ett er å simpelthen stenge ned, siden det er vanskelig å vite når lagunen kan åpne igjen. Jeg mener dette er umulig – et sted som dette kan ikke bare stenge ned.

- Det andre valget er å etablere klare prosedyrer for når den blå lagunen må evakueres, i samarbeid med sivildforsvaret. Og hvis vi får et utbrudd som vi ser ikke vil nå lagunen, kan vi gjenåpne i løpet av noen dager – ikke uker slik det har vært til nå.

Usikker fremtid

Befolkningen i Grindavík må takle mye usikkerhet. Bryndis Gunnlaugsdottir fra Grindavík sa til nyhetsstedet visir.is at mange foreldre ikke vet om de vil ha råd til å betale for to hus, og de lurte på hva slags hjelp de kan få.

- Hvordan kan du flytte hjem hvis barnet ditt ikke kan gå på skole og folk opplever at bakken ikke lenger er trygg? Vi får støtte men ikke nok til å legge langsiktige planer, sier hun.

Presset øker på myndighetene for å kjøpe ut innbyggerne som ønsker å starte på nytt et annet sted.

Bare én hendelse kan sammenlignes med det som skjer i Grindavík nå – utbruddet i Vestmannaeyjar i januar 1973. Da, som nå, kom lavastrømmen inn i byen som måtte evakueres. Utbruddet varte i nesten et halvt år.

To kvinner ser på forødelelsen i Vestmannaeyjar etter vulkanutbruddet 1973. Foto: Christian Bickel /fingalo/Wikipedia.

Enkelte flyttet tilbake mens andre valgte å ikke gjøre det. Selv om innbyggertallet aldri ble det samme som før utbruddet, bor det i dag nesten like mange der som i Grindavík. Jónason ser mange likheter.

- Selv om situasjonen i Vestmannaeyjar var ille – på noen måter verre enn i Grindavík nå – så klarte man å starte på nytt. I dag er dette en sterk kommune med en stor fiskeriindustri.

Men det er likevel en stor forskjell.

- Utbruddet i Vestmannaeyjar hadde et endepunkt, slik at samfunnet kunne bli gjenoppbygd. Selv om aktiviteten nær Grindavík startet med jordskjelv for fire år siden, sier viten-

skapsfolk at den seismiske aktiviteten ikke er over på Reykjaneshalvøya.

- Derfor kan vi ikke vite når vi kan begynne å planlegge gjenoppbygging. Det gjør ting svært vanskelig for oss. Vi skulle ønske vi kunne si at alt er over, slik det var i Vestmannaeyjar, og at vi kan starte på nytt. Men det er dessverre ikke tilfelle.